Toespraak L.J Brinkhorst, fractievoorzitter D'66, voor de algemene ledenvergadering van D'66, in de Flint te Amersfoort, 20 maart 1982.

.

Volgende week gaan we nieuwe Provinciale Staten kiezen. Wat. er In die Staten gebeurt is belangrijk, belangrijker dan gewoonlijk wordt ingezien. En toch is het ook nu weer de landelijke politiek die de discussie overstemt. Wij D'66-ers hebben de neiging ons daartegen te verzetten, omdat het lijkt alsof de plaatselijke en provinciale democratie op die manier onvoldoende serieus wordt genomen. Maar ons helemaal onttrekken aan dat landelijke debat kunnen en willen we natuurlijk ook niet. Daarvoor staat er in deze dagen in Den Haag te veel op het spel.

Er zetelt daar een kabinet dat het moeilijk heeft. Gebaseerd op een coalitie die In belangrijke mate ons werk is geweest. Collega-fractievoorzltter Meijer suggereerde onlangs dat die coalitie ook zonder D'66 wel voort zou kunnen. Dat is een van die weinig doordachte uitspraken die wel vaker in het vuur van de verkiezingsstrijd worden gedaan, want Meijer weet natuurlijk zo goed als ik dat daar niets van terecht zou komen. Niet omdat wij getalsmatig nodig zijn, maar omdat ons optreden zowel vernieuwend is als verbindend. De laatste

weken is het woord crisis steeds vaker genoemd. Ons antwoord daarop is dal wij dat niet willen. Het kabinet heeft de verplichting uit de problemen te komen. Wat wij vorig Jaar wilden willen wij nog. Een kabinet op brede basis, In staat om bij de bevolking vertrouwen te wekken dat ombuigingsbeleid en sociale rechtvaardigheid belde noodzakelijk zijn. Daarom is iedere speculatie over wat er moet gebeuren als het kabinet mislukt zinloos. In leder geval moeten wij niet meewerken aan een

kabinet van niet-politici, een 'heertjeskabinet', alsof dat wervend ; zou kunnen werken. Nog afgezien van de vraag of zo'n kabinet het makkelljker eens zou kunnen worden over de belangrijkste problemen, zou het de fatale zwakte hebben dat het niet zou wortelen in de samenleving, juist nu zo'n worteling harder nodig is dan ooit.
Geen 'van de drie coalitiepartners heeft iets bij een crisis te winnen.
De PvdA zou een historische vergissing maken door af te haken. Isolement.
is alleen een kracht voor wie van deze wereld weg wil. We mogen verwachten dat men ook In die kring de werkelijkheid onder ogen wil zien: 500.000 werklozen zijn niet geïnteresseerd in de vraag wat de PvdA zou kunnen doen als zij in de regering zou zitten, maar wat de PvdA nu doet, nu zij echt in de regering zit. Het CDA zou zich weliswaar geen zorgen hoeven te maken over een lijsttrekker - het is merkwaardig dat de oosterse wijsheden van de heer van Agt steeds op hetzelfde ncerkomen - maar het zou zich wel zorgen moeten maken over de plaats van het CDA in het politieke krachtenveld. Wil het CDA niet definitief In de rechtse hoek belanden, dan zou het onverstandig zijn nu opnieuw af te zwaaien naar die kant.
Die verleiding is bij deze partij altijd aanwezig, maar zou in het huidige, maatschappelijke klimaat alleen bijdragen tot een buitengewoon ongelukkige polarisatie.
Ook 0‘66 heeft bij een crisis geen enkel belang. Niet omdat we bang hoeven te zijn voor de kiezers, maar gewoon omdat bet niet verantwoord is. Duist nu Is er maximale inzet nodig. Ik weet dat de D'66-leden van het kabinet er net zo over denken. Ik dank ze voor de Inzet waarmee ze elk voor zich bun eigen kastanjes uit meestal zeer hete vuren hebben' gebaald.
Dit congres heeft vorig jaar deze coalitie gewenst om een beleid op bredere basis te kunnen voeren en dat gegeven staat nog recht overeind.
Er bestaat geen redelijk alternatief voor deze coalitie. De VVD van Wiegel
t

Is de gevangene van haar eigen koers en daarmee van het CDA. niemand zit te wachten op drie maanden verkiezingen, drie maanden formeren met als gevolg een Jaar verlies om de nodige veranderingen te starten.
Overigens moeten wij blijven bevorderen dat de situatie van geblokkeerde politieke

verhoudingen In Nederland verandert. Ik blijf overtuigd van.de wenselijkheid dat andere coalities kunnen worden gevormd.
Dat is wezenlijk voor een gezondmaken van politieke verhoudingen, maar de kloof PvdA/VVO lijkt toe te nemen. D'66 kan toch niet in zee gaan met Wiegel die zijn liberale eerstgeboorterecht voor een schotel conservatieve linzen heeft verkocht. Wat waar was in 1966 geldt voor ons in 1982 nog steeds. D'66 Is niet opgericht om een rechtse coalitie te versterken.

Wat ik gezegd heb over de onwenselijkheid van een crisis mag natuurlijk geen vrijbrief zijn voor het kabinet om de dringend noodzakelijke, ingrijpende maatregelen voor zich uit te schuiven. Het saneren van de economie gedoogt geen uitstel. Het is ermee als met het bijsturen van een logge olietanker: als we volgend Jaar de bocht door willen, moet nu het roer al om. Wat moet er gebeuren? Ten eerste; Er moet een meerjarenbeleld komen, gericht op beheersing van Inkomens, ombuigingen en een gericht werkgelegenheidsbeleid, vooral ook in de marktsector. Ten tweede;
Er zal flink gesneden moeten worden in do collectieve overdrachtsuitgaven. Ten derde: het stelsel zelf van de sociale verzorgingsstaat zal In veel opzichten moeten worden bijgesteld, al Is het duidelijk dat daarvoor wat meer tijd nodig is. Ten vierde: Het financieringstekort moet omlaag, zodat de overheid zelf op minder ondraaglijke lasten komt te zitten, en het bedrijfsleven meer lucht krijgt.
Over deze uitgangspunten zijn de coalitiepartners het eens. Op die basis moet eruit te komen zijn, al Is het natuurlijk niet verbazingwekkend dat bet kabinet het er moeilijk mee heeft. Tot nu toe ging het altijd om zowel hogere lonen als meer collectieve voorzieningen. Voor het eerst Is het nu grimmig kiezen of delen. De vraag is nu concreet: kiezen tussen handhaven van de koopkracht van de mensen die nog over een betaalde werkplek beschikken, of erkenning van solidariteit met de mensen die niet meer zo'n werkplek hebben, en die tot de verbijsterende ontdekking komen dat In onze samenleving waarin toch zoveel nuttig werk te doen valt, zo'n werkplek niet meer te vinden is. Wij kiezen voor het laatste, voor de solidariteit met de mensen zonder baan, en moer In het algemeen met de mensen die naar of over de rand van het bestaansminimum worden gedrongen. Oat is een fundamentele keuze, die een concrete toetsing zal vinden in onze standpunten, zoals over de Ziektewet, de Voorjaarsnota en

de begroting voor 1963.
Ik kom hierdoor aan een van die punten waarop wij In D'66 al Jaren hameren en waar na Jaren eindelijk de weerklank komt van de hamers van anderen.
Ik heb het nu even niet over Innovatie - dat Is ook zo'n oud D'66-aanbeeld dat Inmiddels gelukkig Ieders aambeeld is geworden - maar de noodzaak van een sociaal contract.
Al jaren staat dat In ons programma, vanuit do fundamentele overtuiging dat alleen In samenwerking tussen werkgevers, werknemers en overheid het mogelijk is om nieuwe werkgelegenheid te scheppen, in een meerjaren-beleld. het is verheugend dat het CNV zich ook openlijk hiervoor uitspreekt, maar ook te betreuren dat FNV-voorzltter Kok het een naïeve gedachte noemt.
Want hoe anders dan door globale overeenstemming over hoofdlijnen van beleid is het mogelijk de economische crisis te lijf te gaan? Den Haag alleen heeft er de instrumenten niet voor: de Instrumenten die Den Haag wel heeft, worden bot als de bereidheid tot samenwerking er niet is. Dat neemt niet weg dat het kabinet zo'n gesprek met de sociale partners In moet gaan

met een helder omlljnd eigen standpunt. Ontbreekt dat, dan leidt zo'n gesprek voorspelbaar tot niets.
De gang van zaken rond de Ziektewet Is in dat opzicht een veeg teken. Sommigen hebben gesproken over de broddellap die van het oorspronkelijke, grimmige maar heldere voorstel is overgebleven. Anderen zeggen dat de

tanden en kiezen eruit getrokken zijn. En helemaal ongeliJk hebben degenenf die dat zeggen niet. Het met alle macht vasthouden aan de els van 100% zektegeld-uitkering komt er in feite op neer dat de verworven rechten van de mensen met banen - want ook die zieken hebben hun baan - boven f solidariteit met de mensen die op een werkloosheidsuitkering zijn terug- geworpen. Dat is natuurlijk niet de vooropgezette bedoeling van de actievoerders, maar het is wel degelijk het gevolg van hun acties.
Het touwtrekken van de vele deelbelangenbehartigers in onze samenleving is op zichzelf een grote verworvenheid van onze democratie, maar dat moet

ons niet blind maken voor de omstandigheid dat al die touwtjes waaraan getrokken wordt zich dreigen te vervlechten tot een groot netwerk dat weliswaar onder grote spanning staat, maar dat volstrekt betvegingsioos is geworT
1
den, en dat daardoor de politiek veroordeelt tot onmacht waar krachtig in- | grijpen noodzakelijk is. Democratie betekent niet alleen regering van het volkje maar ook regering van het volk. Als er niet meer geregeerd kan worden, gaat het mis met het volk. En ook met de democratie.

Concreet: als de sociale partners zelf een maatschappelijke keuze voor hanJ- having van de sociale uitkeringen lijken te ontlopen, dan zal de politiek een.marsroute moeten uitzetten. Het zal dan misschien onvermijdelijk zijn dat in het kader van de besluiten over de Voorjaarsnota het kabinet een glo bale Inkomensmaatregel treft voor alle inkomens per 1 Juli, Dat zou dan ■ een signaal zijn dat het kabinet zich bewust is van zijn eigen verantwoorde^ lljkhetd, dat het zich niet laat inkapselen door het netwerk van de onmachti.

('

*

Vier maanden geleden sprak ik over de gevoelens van teleurstelling en van vervreemding die velen bekruipt als zij die onmacht van de politiek gadeslaan. Wij betreurden toen dat het bijna zes maanden na de verkiezingen niet gelukt was om een begin met een nieuw beleid te maken. Ik kan mij heel goed voorstellen dat die gevoelens van frustratie nu nog niet verdwenen zijn op een moment dat het kabinet weliswaar door zijn eerste begroting is heengekomen, maar de vuurproef van de voorjaarsnota nog moet doorstaan. Maar het gaat niet alleen om de voorjaarsnota, en zelfs niet alleen om de sociaal- economische problemen in het algemeen. De huidige onzekerheid is tekenend voor de overgangssituatie waar onze samenleving niet alleen economisch, maar ook cultureel en maatschappelijk In verkeert. Heel veel mensen hebben het gevoel nergens meer bij te horen, of het nu gaat om families, gezin of werk, of het gaat om het geloof of om het levensdoel, en wij constateren ook geweldige verschuivingen in de politieke verhoudingen van ons land. Dat alles leidt tot onzekerheid over de toekomst en brengt verwarring in veel mensenlevens, een verwarring die nog dieper gaat dan Ziektewet, uitkeringen, wegvallende subsidies en tegenvallers in het aardgas, We hebben het nu over iets dat niet tot Nederland beperkt blijft. Ook in andere Europese

landen bestaat een economische en maatschappelijke crisis.
Ook daar worden verworvenheden van de verzorgingsstaat herijkt en getoetst aan de nieuwe grenzen en mogelijkheden. Met alle verschillen in benadering staat de westerese geïndustrialiseerde wereld voor dezelfde uitdaging: hoe kan in een periode van langdurig verminderde groei de kwaliteit van de samenleving worden gehandhaafd.
En misschien zelfs, in alle soberheid, toch in bepaalde opzichten worden verbeterd. In dat verband lijkt de leuze 'niet meer, maar beter'.

Die D'66 al Jaren hanteert een goede wegwijzer te zijn. Ook in andere landen zijn partijen die vooral op de handhaving van materiële welvaart of verbetering daarvan uit zijn In het slop geraakt, en zijn groeperingen die proberen ontwikkelingen in nieuwe waarden te zoeken beter in staat op de veranderde omstandigheden te reageren en daaraan leiding te geven.

Wij staan oog in oog met de consequenties van wat wij willen, namelijk emancipatie, zelfstandigheid en eerlijke verdeling van welvaart en macht In de wereld. En daarom moeten wij niet alleen negatief op het woord crisis reageren. Het betekent ook beweging, kans op verandering, mits we de juiste manier op de uitdaging reageren. Teruglopende economische groei geeft mogelijkheid tot herbezinning. Het scherpt onze zintuigen voor wat werkelijk waarde heeft.
Ik ben er ook van overtuigd dat het de wezenlijke taak van D'66 In de komende jaren in de Nederlandse politiek Is om meer te doen dan het vinden van drie of vier miljard bezuinigingen. Natuurlijk moeten oplossingen op korte termijn worden gevonden voor concrete problemen die zich nu voordoen, de voorjaarsnota is alleen een eerste signaal. Veel wezenlijker Is dat wij richting willen geven aan nieuwe ontwikkelingen. Wij mogen het politieke debat in Nederland niet versmallen tot het percentage koopkracht, tot de omvang van de vakantietoeslag of het percentage financieringstekort dat dit Jaar of het volgend jaar toelaatbaar is. Hoe wezenlijk ook, dit blijven middelen, instrumenten om oen leven In te richten, de machinekamer van de samenleving'.
De echt fundamentele vragen zijn dan ook waar varen we heen, welke gevolgen heeft onze koers voor do omgeving waarin mensen leven en voor het werk, hoe kan daar nieuw werk mee worden geschapen en beter worden verdeeld, ben je in staat om mee te beslissen over zaken die je direct aangaan, wordt er rekening met je gehouden, heb je de vrijheid om dingen

zelf te doen of na te laten. Het is niet alleen de ongunst der tijden, het zijn vaak ook de oogkleppen van de gewoonte die ons het zicht benemen op een werkelijk geemancipeerde, open en toch vriendelijke samenleving.
Ik wil niet de Indruk wekken hoog boven de aardse problemen van nu uit te stijgen en alleen het oog op een te verre horizon gericht te hebben. Wel wil juist nu, in deze periode van cultureel pessimisme erop wijzen dat D'66 niet alleen oog kan en mag hebben voor materiële zaken. Laten we niet vergeten dat Nederland nog steeds een relatief buitensporig hoog welvaartspeil heeft en dat onze problemen van materiële aard in het niet vallen bij ontwikkelingen in Polen, El Salvador, laat staan vele Derde Wereld-landen waar werkelijk een schrijnende economische nood aanwezig is. Dat bewustzijn van relativering stelt ons dan wellicht ook In staat iets meer over onze eigen schutting te kijken en daaruit ook Inspiratie te putten voor het werken aan een betere samenleving.
Een van de centrale discussiepunten is in hoeverre verworven rechten als heilig mogen worden beschouwd. Alles wat we nu hebben Is iemands verworven recht. Als we allemaal stijf op die rechten blijven zitten, kwaad in het rond kijkend naar alle anderen, dan komen we nergens. Als leder zijn verworven rechten wil handhaven in een periode van snelle verandering, dan blijven we zitten waar we zitten en dan zijn wc niet in staat op die veranderingen in te spelen. Natuurlijk betekenen verworven rechten niet niets, er moet houvast blijven, maar we moeten ook toetsen aan nieuwe sociale rechtvaardigheid.
In dit verband heb ik D'66 wel eens betiteld als 'anders links. Ik denk dat het met deze kwestie te maken heeft. Wie nu alles wil handhaven wat ooit verworven is kan met recht conservatief worden genoemd. Wie ten koste van sociale rechtvaardigheid wij veranderen is dat in onze ogen ook. Wij kunnen en mogen nooit bezuinigen alleen om wille van een kloppende rekening.
Wij zijn Democraten voor verandering en stilstand moet ons ook in deze situatie een gruwel zijn.
Hervorming van ons stelsel van sociale voorzieningen Is wezenlijk, juist om de sociale rechtvaardigheid te kunnen handhaven. Het lijkt een paradox, maar toch is het zo. Het zoeken van zekerheid en do heiligverklaring van alle verworven rechten kan maken dat het hele schip van de verzorgingsstaat lek stoot en naar de kelder gaat.
In het verleden is als een van de zwakten van D'66 genoemd dat wij te weinig verankerd

waren In allerhande maatschappelijke groeperingen en belangengroepen. Dat was misschien een zwakte - nu Is het onze kracht geworden. D'66 is meer dan andere partijen in staat om over de grenzen van belangenbehartiging heen te kijken. Wij kunnen daardoor onze koers uitzetten vanuit een algemene maatschappelijke en politieke visie en niet vanuit de vraag welke betekenis een maatregel heeft voor deze of gene belangengroep. Wij weten ons sterk in onze uitgangspunten van Individuele ontplooiing in solidariteit.

Vrijheid en meer zelfstandigheid zijn Inderdaad sleutelwoorden voor de jaren tachtig, maar wij weten ook dat die vrijheid niet een individualistische kan zijn, los van de samenleving als geheel.

Wij weten dat het streven naar steeds meer gelijkheid niet tot meer vrijheid leidt. Maar het verabsoluteren van de individuele vrijheid leidt tot het benadrukken van het recht van de sterkste, leidt tot het verdrukken van de zwakkeren en daarom moet de vrijheid altijd gecorrigeerd worden door het streven naar gelijkheid.

Wij zullen de durf moeten hebben heilige hulzen omver te gooien, de moed moeten hebben onaangename werkelijkheden onder ogen te zien en de durf om vervolgens concrete voorstellen voor onze rekening te nemen. Niet voor niets heeft D'66 zoveel jongeren onder de kiezers

en de leden. Zij en alle anderen die vorig Jaar op ons stemden verwachten dat van ons. Die verwachten vernieuwing en clan, vindingrijkheid en scheppingskracht In de politiek, ook nu de tijden zo donker zijn. Dat is onze opdracht. Het is geen tijd voor grote woorden. Het blijft tijd voor een nuchter idealisme dat zich niet ontmoedigen laat, dat zich Juist nu grimmig blijft vastbijten in de weerbarstige werkelijkheid.